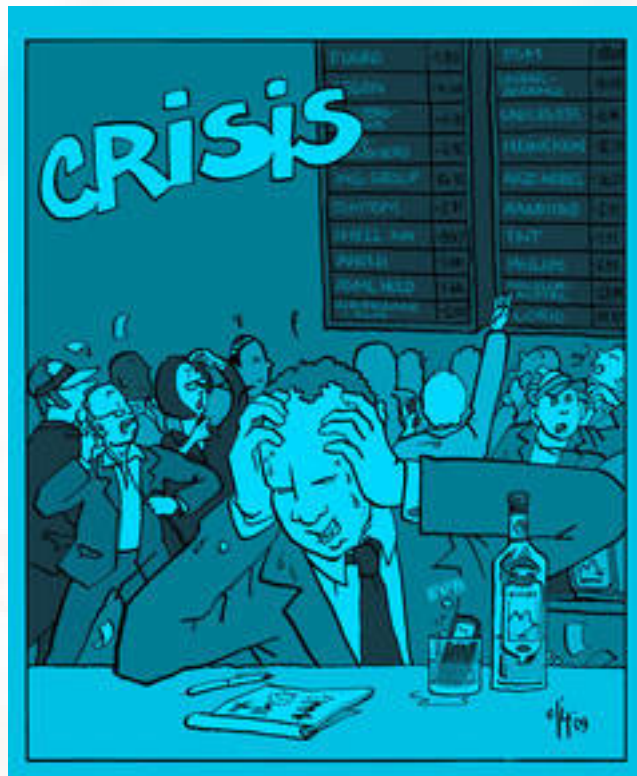

Boekje Crisis Samenvattingen + overige voorbereiding voor de toets

Economie

Inhoud:

<i>Wat?</i>	<i>blz.</i>
h1 samengevat	2
h2 samengevat	3/4
h3 samengevat	4
wat moet weten	5
Begrippen	6/7
Links	7
Test je zelf	8
Antwoorden test	9

H1 Kredietcrisis Samenvatting

Bankencrisis

Omdat Amerikaanse banken op grote schaal hypotheekleningen verstrekken aan mensen die hun betalingsverplichtingen voor aflossingen en rente niet kunnen voldoen, stort in 2008 de huizenmarkt in. Door de gedwongen verkoop van vele huizen dalen de prijzen sterk waardoor nog meer mensen in betalingsproblemen komen. Banken leiden zware verliezen en komen in grote problemen, niet alleen in de VS maar ook elders in de wereld. Dit omdat ook banken buiten de VS pakketten met hypotheekleningen hebben gekocht en hier nu flink op af moeten schrijven. Het resultaat is bekend. Een aantal banken gaat failliet en andere banken - de zogenaamde systeembanken - worden met miljarden aan steun door de overheid overeind gehouden.

Recessie

De aandelenkoersen van banken en verzekeringsmaatschappijen tuimelen naar beneden en nemen in hun kielzog ook andere beursgenoteerde ondernemingen mee. De AEX - de belangrijkste graadmeter voor de beurskoersen van de grootste Nederlandse ondernemingen - zakt van 500 punten in januari 2008 naar net boven de 200 punten in november 2009. Op die wijze verdampt meer dan € 300 miljard aan vermogen.

De crisis in de financiële sector en de enorme daling van de beurskoersen zijn op hun beurt aanleiding tot een sterke daling van het consumentenvertrouwen. De consument houdt de hand op de knip en doet geen grote uitgaven meer. Vooral bestedingen in non-food zoals elektronica, auto's en wooninrichting nemen sterk af. Door de teruglopende bestedingen hier en in het buitenland neemt de totale productie af en de werkloosheid toe. De recessie slaat wereldwijd toe.

Behoeften en schaarse middelen

Consumeren is het kopen van producten (goederen en diensten) door de consument. Het kopen van kapitaalgoederen en diensten door een bedrijf om te produceren noemen we investeren. De behoeften zijn oneindig groot, maar de middelen om die behoeften te bevredigen zijn beperkt. Er is sprake van schaarste in relatieve zin omdat voor het maken van producten schaarse middelen (productiefactoren) opgeofferd moeten worden. Goederen waar geen schaarse middelen voor worden opgeofferd, zoals lucht noemen we vrije goederen. Schaarste dwingt tot het maken van keuzes. Als je voor het ene kiest, kun je dus niet voor het andere kiezen. Je offert de andere mogelijkheid op. De opofferingskosten zijn de opbrengsten van het beste, niet gekozen, alternatief.

H2 Geld en Ruil Samenvatting

Nominale en intrinsieke waarde van geld

De nominale waarde van het geld is de waarde die op de munt of bankbiljet staat vermeld. De nominale waarde van een bankbiljet van vijf euro is € 5. De intrinsieke waarde is de waarde van het materiaal waarvan de munt of het bankbiljet is gemaakt. De intrinsieke waarde van een gouden tientje is gelijk aan het gewicht van het goud in grammen maal de prijs van het goud per gram.

Chartaal en giraal geld

Munten en bankbiljetten samen noemen we de chartale geldhoeveelheid. Giraal geld is geld dat op een bankrekening of betaalrekening staat en waarover de bezitter vrij kan beschikken. Het is niet tastbaar geld of onstoffelijk geld.

Functies van het geld

Geld is een algemeen aanvaard ruilmiddel. Met geld kun je betalen (ruilmiddel). Daarnaast wordt geld gebruikt om de waarde van goederen en diensten vast te stellen (rekeneenheid) en om te bewaren (spaarmiddel).

Arbeidsdeling en specialisatie

De eerste bewoners van onze planeet waren geheel zelfvoorzienend. Geleidelijk aan zien we dat mensen zich steeds meer gaan toeleggen op een bepaalde activiteit. Mensen specialiseren zich en er ontstaan diverse beroepen. Er is met andere woorden sprake van arbeidsdeling. Door arbeidsdeling en specialisatie stijgt de arbeidsproductiviteit voortdurend. De arbeidsproductiviteit is de productie per persoon per tijdseenheid.

Transactiekosten

Arbeidsdeling maakt ruil noodzakelijk. Eerst wordt er nog geruild in natura, dat wil zeggen goederen tegen goederen. Ruil in natura heeft als nadeel dat het moeilijk is om de waarde vast te stellen, de goederen bederfelijk kunnen zijn, of groot en onhandig en moeilijk deelbaar. Later vindt indirecte ruil plaats: goederen tegen geld of omgekeerd. Het afwickelen van transacties met een algemeen aanvaard ruilmiddel (geld) verlaagt de transactiekosten. De transactiekosten zijn alle kosten verbonden aan een transactie zoals het vergelijken van de prijzen, het maken van afspraken, het bepalen van de prijs, het verrichten van de betaling, het vervoer, etc.

Absolute en comparatieve voordelen

Joeri en Diana zijn een gelukkig stel. Ze werken beiden drie dagen per week en gezamenlijk doen ze de huishoudelijke taken die we voor het gemak indelen in koken, de tuin onderhouden en de kinderen verzorgen. Voor deze werkzaamheden hebben Diana en Joeri de volgende tijd - uitgedrukt in uren per week - nodig.

	koken	tuinonderhoud	verzorgen kinderen
Diana	6	4	8
Joeri	9	8	10

Diana heeft bij alle huishoudelijke taken een absoluut voordeel. Ze doet alle huishoudelijke taken in minder tijd dan Joeri. Als Diana en Joeri besluiten de huishoudelijke taken onder elkaar te verdelen heeft Joeri een comparatief voordeel bij het verzorgen van kinderen. Voor het verzorgen van kinderen heeft Joeri 25% meer tijd nodig dan Ilse. Bij koken heeft Joeri 50% meer tijd nodig en bij het tuinonderhoud heeft Joeri zelfs 100% meer tijd nodig dan Diana.

Liquiditeit

Een bank is liquide als ze voldoende geld in kas heeft om haar verplichtingen op korte termijn te voldoen (dat zijn met name de opnames van klanten van hun girale tegoeden via pinautomaten). Als banken geld uitlenen dat door spaarders op een spaarrekening is gestort verandert de totale maatschappelijke geldvoorraad niet. Het geld van de spaarders gaat naar de geldleners. Er komt dan geen extra geld bij. Anders is het gesteld als banken geld uitlenen (kredieten verschaffen) uit het "niets". Als een bank iemand een krediet geeft - bijvoorbeeld geld op zijn rekening bijschrijft voor de aanschaf van een auto - dan stijgt daardoor de maatschappelijke geldhoeveelheid. Er komt dan meer geld in handen van het publiek. Maar banken kunnen niet onbepaald kredieten verlenen. Tegenover de rekening-couranttegoeden moeten banken liquide middelen (munten, bankbiljetten) aanhouden. Dit om te kunnen voldoen aan chartale geldopvragingen van de klanten van de bank (bijvoorbeeld het pinnen). De verhouding tussen de liquide middelen en de rekening-couranttegoeden noemen we het liquiditeitspercentage of het dekkingspercentage.

$$\text{Liquiditeitspercentage} = \frac{\text{liquide middelen}}{\text{rekening-couranttegoeden}} \times 100\%$$

Voor banken is een hoog liquiditeitspercentage niet gunstig. Geld in de kas van de bank levert niets op. Op geld dat de bank uitleent krijgt ze rente, dat levert wel iets op. Daarbij komt dat klanten normaal niet allemaal tegelijk hun geld opvragen. Zolang er vertrouwen bestaat dat de bank haar verplichtingen kan nakomen is er niets aan de hand. Als dat vertrouwen er niet meer is kan een run op de bank ontstaan waardoor de bank failliet kan gaan. Om te voorkomen dat banken niet aan hun betalingsverplichtingen kunnen voldoen verplicht DNB (De Nederlandse Bank) de banken een bepaald liquiditeitspercentage aan te houden.

Solvabiliteit

Een bank is solvabel als ze in staat is al haar verplichtingen te voldoen: dus zowel de schulden op korte termijn als de schulden op lange termijn. De verplichtingen hebben betrekking op de schulden op korte termijn en lange termijn. Een bank is solvabel als haar bezittingen groter zijn dan haar schulden.

Balans	
bezittingen	eigen vermogen
	vreemd vermogen
	(schulden)

(schulden) Tot de bezittingen van de banken horen ondermeer de beleggingen in buitenlandse valuta, in binnenlandse of buitenlandse hypotheekleningen, etc. Toen door de kredietcrisis de buitenlandse hypotheekleningen sterk in waarde daalden, kwamen diverse banken in solvabiliteitsproblemen. De schulden van de banken waren groter dan hun bezittingen.

H3 Watercrisis Samenvatting

Schoon drinkwater

Schoon drinkwater is een schaars goed. Om drinkwater te produceren moeten productiemiddelen en tijd opgeofferd worden. Water is naast consumptiegoed ook een productiemiddel of productiefactor.

Watervoetafdruk

De watervoetafdruk geeft aan hoeveel water er nodig is voor huishoudelijk gebruik en de productie van alle producten die een mens koopt. De jaarlijkse watervoetafdruk van een Nederlander bedraagt 1.223 m³ water ofwel 3.350 liter water per persoon per dag. Een Amerikaan verbruikt het dubbele en een Chinees de helft van wat een Nederlander verbruikt.

Wat moet je kunnen/weten?

“hoofdstuk 1”

- de relatie tussen consumentenvertrouwen, bestedingen en werkloosheid uitleggen.
- het verschil tussen schaarse en vrije goederen uitleggen.
- het verschil tussen consumeren en investeren uitleggen.
- voorbeelden geven van opofferingskosten.
- de spanning verklaren die bestaat tussen behoefte en beperkte middelen.

“hoofdstuk 2”

- ruil in relatie tot productie en consumptie beschrijven.
- toelichten dat door specialisatie en arbeidsdeling de arbeidsproductiviteit kan toenemen.
- uitleggen dat specialisatie ruil nodig maakt.
- verklaren dat bij ruil wederzijds voordeel ontstaat.
- voorbeelden geven van transactiekosten zowel uitgedrukt in geld als anders.
- voorbeelden geven van geld als ruilmiddel, spaarmiddel en rekeneenheden.
- nadelen van directe ruil uitleggen.
- uitleggen hoe het liquiditeitspercentage kan veranderen als gevolg van transacties, zoals het verlenen van krediet door banken aan rekeninghouders.
- uitleggen dat een bank een liquiditeitspercentage van onder de 100% kan hebben zolang er vertrouwen is bij rekeninghouders.
- uitleggen hoe de bankencrisis leidt tot een crisis in de reële economie.

“hoofdstuk 3”

Begrippen kennen en kunnen toepassen.

Begrippen

“hoofdstuk 1”

alternatief aanwendbaar

De middelen (producten, geld of tijd) kunnen voor verschillende zaken gebruikt worden.

behoeften

Alles wat mensen graag willen hebben.

bestedingen

Aankopen van goederen en diensten door consumenten (consumptie), door bedrijven (investeringen), door de overheid (overheidsbestedingen) en door het buitenland (export).

consumentenvertrouwen

Het vertrouwen en de verwachtingen van consumenten ten aanzien van de ontwikkeling van de economie.

consumeren

Het kopen van goederen en diensten door gezinnen (particuliere consumptie) en overheid (overheidsconsumptie) om in behoeften te voorzien.

investeren

Het aanschaffen van kapitaalgoederen door bedrijven (particuliere investeringen) en overheid (overheidsinvesteringen).

koopkracht

De hoeveelheid goederen die je met je inkomen kunt kopen.

middelen

Zaken die je nodig hebt om een doel te bereiken, zoals geld, producten en tijd.

opofferingskosten

De opbrengst van het op één na beste alternatief.

schaarste

De beschikbare middelen zijn onvoldoende om alle menselijke behoeften te bevredigen, waardoor er altijd een keuze moet worden gemaakt uit verschillende mogelijkheden. Een product is schaars als er een offer of inspanning moet worden geleverd om het product te maken.

vrije goederen

Goederen waar geen schaarse middelen voor worden opgeofferd.

“hoofdstuk 2”

absoluut voordeel

Een voordeel in het aantal benodigde uren per taak of een financieel voordeel in het maken van een product.

algemeen aanvaard ruilmiddel

Een ruilmiddel is algemeen aanvaard als kopers en verkopers het accepteren.

arbeidsdeling

Het splitsen van het productieproces in onderdelen, waardoor de arbeidsproductiviteit kan worden vergroot.

arbeidsproductiviteit

De productie per persoon per tijdseenheid (bijvoorbeeld uur of arbeidsjaar).

arbeidsverdeling

Zie: arbeidsdeling.

bankbiljetten

Papieren geld dat een bepaalde waarde vertegenwoordigt.

chartaal geld

Munten en bankbiljetten.

comparatief voordeel

Als je bij twee verschillende taken een absoluut nadeel hebt ten opzichte van een ander, maar in een van die taken minder slecht bent dan in de andere, dan heb je bij die minder slechte taak een comparatief voordeel.

consumentenvertrouwen

Het vertrouwen en de verwachtingen van consumenten in de ontwikkeling van de economie.

dekkingspercentage

Zie: liquiditeitspercentage.

giraal geld

De tegoeden van klanten bij banken in de vorm van een betaalrekening (rekening-couranttegoed). Je kunt op verschillende manieren giraal betalen: met een overschrijvingskaart, met een elektronische overschrijving, met een pinpas of met een creditcard.

intrinsieke waarde

Materiaalwaarde.

krediet

Er is sprake van kredietverlening als iemand geld (uit)leent. Ook wordt er van kredietverlening gesproken als men goederen(ver)koopt en pas op een later tijdstip betaalt (ontvangt).

liquide middelen

Munten en bankbiljetten.

liquiditeitspercentage

De verhouding tussen liquide middelen en de rekening-couranttegoeden bij banken. In formulevorm,
liquide middelen : rekening-couranttegoeden x 100%

munten

Geldstukken gemaakt van edel metaal die een bepaalde waarde vertegenwoordigen.

nominale waarde

Waarde die op een munt of een bankbiljet vermeld staat.

optimale verdeling

De beste verdeling binnen de gegeven mogelijkheden.

rekening-courantgoed

Tegoeden van klanten bij banken. Je kunt op verschillende manieren met je rekening-courantgoed betalen: met een overschrijvingskaart, met een elektronische overschrijving, met een pinpas of met een creditcard. Het is giraal geld.

ruilen

Het onderling verwisselen van goederen.

ruil in natura

Ruil waarbij goederen zonder tussenkomst van geld rechtstreeks geruild worden tegen goederen. Synoniem voor directe ruil.

ruilmiddel

Goederen worden tegen geld geruild en dat geld wordt weer geruild tegen goederen (indirecte ruil). Het is een functie van geld, namelijk dat je ermee kunt betalen.

spaarmiddel

Het is een functie van geld, namelijk dat je het kunt bewaren.

specialisatie

Toeleggen op één activiteit.

transactiekosten

Alle kosten die samenhangen met het tot stand komen en afwickelen van een ruil.

zelfvoorzienend

In staat zijn zelfstandig in de eigen levensbehoeften te voorzien.

“hoofdstuk 3”

consumptiegoed

Een product dat in behoeften (van consumenten) voorziet.

productie

Het maken van goederen en diensten.

productiefactoren

De middelen die nodig zijn om te kunnen produceren. We onderscheiden vier productiefactoren: arbeid, ondernemerschap, natuur(lijke hulpbronnen) en kapitaal(goederen).

Productiemiddel

Zie: productiefactoren.

Links;

www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/schuldencrisis
-> De schuldencrisis: informatie van de Rijksoverheid.

www.dnb.nl/onderwijs/havo-vwo-mbo/van_kredietcrisis_tot_recessie/index.jsp ->

Van kredietcrisis tot schuldencrisis: over oorzaken, gevolgen en aanpak (lesbrief DNB)

www.crisisofcredit.com -> De kredietcrisis gevisualiseerd: videofilmje 11 minuten

<http://www.dalits.nl/pdf/waterschaarstedalits.pdf>

-> Een artikel: Dinsdag 22 maart is het WereldWaterDag. "Nu water in India schaarser wordt, zijn Dalits (de ruim 200 miljoen 'kastelozen') steeds vaker mikpunt van discriminatie bij gemeenschappelijke waterpompen of -putten. Ze moeten in een aparte rij staan, worden uitgescholden of moeten wachten tot de dominante kasten hen voor zijn geweest. In de afgelopen twee jaar werden in India zeker veertien Dalits gedood bij conflicten om water. Gelukkig zijn er ook plekken waar dalits niet worden achtergesteld en conflicten uitblijven."

<http://derekenkamer.kro.nl/seizoenen/rekenkamer-2011-01/afleveringen/25-03-2011> -> Een leuke videofilm van De Rekenkamer: Wat kost water? (39 minuten)

Test je zelf

“hoofdstuk 1”

Opdracht 1.1

Hugo Broertjes, een boer in West-Friesland twijfelt of hij volgend jaar bieten of aardappels zal gaan telen. Tegen de huidige verkoopprijzen kan hij bij bieten een opbrengst verwachten van € 80.000 en bij aardappelen een opbrengst van € 90.000. Maar aardappelen telen is niet zo gemakkelijk als bieten telen en het kost hem ook 100% meer werk. Omdat Hugo Broertjes rugklachten heeft besluit hij om volgend jaar bieten te gaan telen.

- Wat zijn de opofferingskosten van het telen van bieten?
- Wat zijn de opofferingskosten van het telen van aardappelen?

“hoofdstuk 2”

Opdracht 2.1

Zal het liquiditeitspercentage van een bank in de volgende gevallen stijgen, dalen of gelijk blijven?

- Klanten halen spaargeld van hun spaarrekening en zetten dit op hun rekening-couranttegoed.
- Een klant stort geld op zijn rekening-couranttegoed.
- De bank verstrekt een lening van € 5.000 aan een klant en zet dit geld op de bankrekening van haar klant.
- Een klant pint € 100 van zijn bankrekening.

Opdracht 2.2

De balans van de Parkbank op 1 januari 2010 × 1 miljard

	€			€	
liquide middelen	€	10	eigen vermogen	€	
beleggingen	€	90	rekening-couranttegoeden	€	
			schulden op lange termijn	€	
totaal	€	100	totaal	€	1

Het voorgeschreven dekkingspercentage bedraagt 20%.

- Bereken het liquiditeitspercentage.
- Bereken hoeveel extra giraal krediet de Parkbank nog kan verlenen bij het minimaal voorgeschreven dekkingspercentage.
- Kan de Parkbank in liquiditeitsproblemen komen als de bank het vertrouwen van haar klanten verliest? Motiveer het antwoord.

Als gevolg van de kredietcrisis moet de Parkbank 20% op haar beleggingen afschrijven.

- Is de Parkbank solvabel? Motiveer het antwoord.

Opdracht 2.3

Hieronder een overzicht van het aantal uren dat Diana en Joeri nodig hebben om een bepaalde huishoudelijke taak uit te voeren.

	koken	tuin onderhouden	brommer repareren
Diana	4	3	6
Joeri	8	8	7

Diana en Joeri willen zo weinig mogelijk tijd besteden aan huishoudelijke taken. Diana wil zelfs niet meer dan 6 uur besteden aan huishoudelijke taken. Hoe zal de verdeling tot stand komen?

“hoofdstuk 3”

Opdracht 3.1

Nederland gebruikt meer water (20 miljard m³) per jaar dan de jaarlijkse neerslag (11 miljard m³) bedraagt.

Leg uit hoe dat kan.

Antwoorden “Test je zelf”

“hoofdstuk 1”

Uitwerking opdracht 1.1

- a. De opofferingskosten van de bieten zijn de opbrengst van de aardappels: € 90.000.
- b. De opofferingskosten van aardappelen zijn de opbrengst van bieten: € 80.000.

“hoofdstuk 2”

Uitwerking opdracht 2.1

- a. Rekening-couranttegoeden stijgt, liquide middelen onveranderd. Het liquiditeitspercentage daalt.
- b. Liquide middelen stijgt en rekening-couranttegoeden neemt met hetzelfde bedrag toe. Het liquiditeitspercentage stijgt.
- c. Rekening-courantgoed stijgt, liquide middelen onveranderd. Het liquiditeitspercentage daalt.
- d. Liquide middelen daalt en rekening-courantgoed daalt met hetzelfde bedrag. Het liquiditeitspercentage daalt.

Uitwerking opdracht 2.2

- a. $(10/40) \times 100\% = 25\%$.
- b. $20\% = (10/\text{rekening-couranttegoeden}) \times 100\% \rightarrow \text{rekening-couranttegoeden} = 50$. Er kan dus nog $50 - 40 = € 10$ miljard euro giraal krediet verleend worden.
- c. Ja. Als alle rekeninghouders hun geld (€ 40 miljard) willen afhalen van het rekening-courantgoed kan de Parkbank niet aan betalingsverplichting voldoen. Zij heeft maar € 10 miljard aan liquide middelen.
- d. De waarde van de beleggingen wordt dan $90 - 20\% \times 90 = € 72$ miljard. Het totaal aan bezittingen wordt $72 + 10 = € 82$. De schulden bedragen $40 + 50 = € 90$. De Parkbank is dus niet meer solvabel. De schulden zijn groter dan de bezittingen.

Uitwerking opdracht 2.3

	koken	tuin	brommer
Diana	3	3	
Joeri	2		7

“hoofdstuk 3”

Uitwerking opdracht 3.1

Nederland importeert virtueel water, dat wil zeggen dat Nederland veel producten importeert waarbij voor het maken ervan water nodig is zoals rijst, cacao, sojabonen, vlees, et.